

**І.В. Ткаченко**  
(ХНАДУ), м. Харків

## **ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЗВО НА ЗАСАДАХ ІНДИВІДУАЛЬНО- ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ**

Проблема вдосконалення самостійної роботи студентів набуває все більшої актуальності. Нова парадигма вищої освіти розглядає самостійну роботу як необхідний компонент підготовки фахівців. Законом України «Про вищу освіту» визначено, що самостійна робота є важливою формою організації навчального процесу.

Розробка проблеми організації самостійної роботи студентів складна й багатогранна. Стосовно до загальноосвітньої школи цю проблему досліджували Л.С. Виготський, П.Я. Гальперін, Є.І. Кабанова-Меллер, О.М. Леонтьєв, Н.О. Менчинська, С.Л. Рубінштейн та інші. В їхніх працях розкрита визначальна роль самостійної роботи в розвитку мислення і здібностей дитини, обґрунтована можливість і необхідність залучення учнів до творчості у процесі навчання, з'ясовані деякі напрями формування пізнавальної активності й самостійності. У дослідженнях М.О. Данилова, І.Я. Лернера, М.І. Махмутова, І.Т. Огороднікова, Н.А. Половникової, О.Я. Савченко, М.М. Скаткіна, Т.І. Шамової та інших переконливо доведено, що самостійна робота є засобом підвищення усвідомленості й дієвості матеріалу, який вивчається. У працях цих вчених-дидактів накреслені підходи до практичного розв'язання проблеми організації самостійної роботи. У працях Л.В. Жарової, Р.А. Нізамова, А.О. Смирнова визначені методологічні й наукові засади розгляду сутності, структури і функцій процесу організації самостійної роботи та умінь, що забезпечують цей

процес.

Вивчення спеціальних наукових робіт і публікацій свідчить про досить детальний розгляд в педагогічних дослідженнях питання організації самостійної роботи у вищих навчальних закладах. Є чимало підходів до визначення сутності самостійної діяльності, яка спрямована на формування не тільки самостійної, а й творчої особистості.

Відомі науковці, а саме: А.М. Алексюк, І.Ф. Прокопенко, В.І. Євдокимов, П.І. Підкасистий, І.Ф. Харламов надають великого значення самостійній роботі в процесі формування особистості, розглядають основні принципи, форми, методи організації, а також облік і контроль цієї діяльності.

І.Ф. Харламов підкреслює, що «на уроках, як би гарно вони не проводилися, має місце концентроване запам'ятовування, і завдання які переводитимуться лише в оперативну пам'ять, а потрібне розосередження запам'ятовування» [4]. Для досягнення цієї мети автор пропонує суттєво покращити самостійну роботу за рахунок вдосконалення домашніх завдань. Навіть, якщо самостійна робота обмежується тільки домашнім завданням, вона повинна мати дидактичний зміст у вигляді завдання, яке формує викладач відповідно до навчальної дисципліни.

У педагогічному словнику поняття самостійна навчальна робота визначається як «діяльність учня у процесі навчання, яку він виконує за завданням учителя під його керівництвом, але без його безпосередньої участі» [8].

В Українському педагогічному словнику (С.У. Гончаренко) самостійна робота розглядається як різноманітний вид індивідуальної і колективної навчальної діяльності учнів, яка здійснюється ними на навчальних заняттях або вдома за завданнями вчителя, під його керівництвом, однак без його безпосередньої участі [6].

Частина авторів визначає самостійну роботу через опис шляхів керівництва щодо її виконання (В.К. Буряк, Н.В. Ванжа, В.А. Козаков,

В.А. Маркова, Л.В. Рачкова). Іншими вченими вона трактується через опис форм організації навчальних занять (Н.С. Журавська, С.І. Зінов'єв, В.А. Нізамов, Л.В. Туровська, В.М. Хрипун); ще інші інтерпретують її через опис цілей самостійної роботи (В.Б. Бондаревський, Л.П. Гаврилюк, М.О. Данілов, Г.С. Костюк, О.Я. Савченко). У зв'язку з цим самостійна робота характеризується або як метод навчання, або як прийом, або як форма організації навчальної діяльності, або як основний засіб підготовки студентів до самоосвіти. Можна передбачити, що такі розходження обумовлені складністю явища, його діалектичним характером. Усе це зумовило те, що одні автори прагнули розкрити особливості самостійної роботи переважно із зовнішнього боку, інші ж, навпаки, ставили за мету визначити її внутрішню сутність, тобто специфіку пізнавальної діяльності студентів при виконанні ними самостійної роботи [1].

В.П. Беспалько вважає, що сутність поняття «самостійна робота» виходить із терміну «самостійність», який, на його думку, означає таку дію людини, яку вона здійснює без безпосередньої або опосередкованої допомоги і вказівок іншої людини, керуючись при цьому лише власними уявленнями про порядок і правильність виконання операцій. М.О. Данилов вважає, що «самостійна робота – це не форма організації навчальних занять і не метод навчання. Самостійну роботу слід віднести до пізнавальної діяльності, яка виконується без безпосередньої участі викладача за задалегідь заданою програмою або інструкцією». П.І. Підкасистий вважає, що самостійна робота є не чим іншим, як засобом залучення тих, хто навчається, до самостійної пізнавальної діяльності, засобом логічної і психологічної організації останньої [10].

І.Л. Гаврилова за терміном «самостійна робота» закріплює подвійний зміст. З одного боку, «це вид діяльності тих, хто навчається, який є невід'ємною умовою свідомого засвоєння знань на всіх стадіях, з другого боку, самостійна робота – це організаційна форма навчальних занять». П.Я. Гальперін розглядає самостійну роботу у вищому навчальному закладі –

«як рушійну силу навчального процесу, найбільш ефективний прийом навчання, один із важливих показників активності». В.Б. Бондаревський вважає, що самостійна робота – це метод навчання, який покликаний забезпечити формування в майбутнього спеціаліста творчого самостійного мислення, наукового інтересу, потреби в загальній і спеціальній самоосвіті. М.І. Дідусь розглядає самостійну роботу, як засіб організації систематичної пізнавальної діяльності студентів, який сприяє вихованню у тих, хто навчається, пізнавальної самостійності, активності і готовності до самоосвіти [3].

Інші автори в своїх дослідженнях і рекомендаціях вказують на те, що шкільні методи самостійної роботи мало придатні до ЗВО системи навчання і тому студентів з першого дня їх перебування в інституті необхідно навчити систематично та самостійно працювати в аудиторії, бібліотеці, щоб вони якнайшвидше оволоділи навичками самостійної навчальної діяльності.

Самостійна робота студентів є дуже широким поняттям, у тлумаченні якого сформувалися різні підходи, що зумовлено відмінностями в розумінні сутності цього явища. Нерідко самостійну роботу розглядають як окремий вид навчальних занять поряд з лекцією, семінаром, практичним заняттям та інше. При цьому її суттєвими ознаками вважають обов'язковість заняття у відведений розпорядком дня ЗВО час, роботу без безпосередньої участі викладача, але обов'язкового з контролем з його боку. За іншими твердженнями, самостійна робота передбачає всю активну розумову діяльність студентів у навчальному процесі, є внутрішньою основою зв'язку різних видів і форм занять між собою. Вважаючи самостійну роботу основним методом засвоєння знань, прихильники цього підходу стверджують, що вона охоплює пізнавальну діяльність, яку здійснюють студенти не лише поза аудиторією, а й на лекціях, семінарах, індивідуальних співбесідах, заліках, іспитах, під час захисту курсових, дипломних робіт тощо [2].

У деяких роботах підкреслюється, «під самостійною роботою ми

будемо розуміти кожну організовану викладачем активну діяльність студентів, направлену на виконання поставленої дидактичної мети в спеціально відведений для цього час». Далі автори визначають дидактичні завдання самостійної роботи студентів. До них вони відносять: пошук знань, їх осмислення і закріплення; формування і розвиток практичних навичок, а також інтелектуальних, організаційних і гностичних умінь; подальше узагальнення і систематизація знань по ходу просування того, хто навчається, від нижчого до вищого ступеню свого становлення як спеціаліста, професіонала. Звідси самостійна робота визначається як засіб організації, педагогічного керівництва, управління навчально-пізнавальною діяльністю (навчанням) студента, яку він здійснює в системі як аудиторних, так і поза аудиторних занять [9].

У роботах сучасних дослідників [5] зустрічаємо визначення умов, від яких залежить успіх самостійної роботи студентів. До них відноситься:

– сформованість у студентів пізнавального інтересу до знань (ця умова забезпечується єдністю домашніх завдань та навчальної роботи на заняттях, зв'язок з життям, з практикою);

– дотримання дидактичних принципів, зокрема принципу доступності навчання, а саме посиленості пропонованого домашнього завдання.

На наш погляд, найпереконливішим є визначення самостійної роботи, яке належить П.І. Підкасистому: самостійна робота виступає у процесі навчання як специфічний педагогічний засіб організації та управління самостійною діяльністю студентів, яка повинна включати предмет і метод наукового пізнання. Предметом пізнавальної діяльності в будь-якому виді навчальної праці виступає не джерело знання і не дидактичне або методичне забезпечення самостійної роботи, а завдання, яке включає той чи інший вид самостійної роботи. Тобто самостійна робота студентів (вона розглядається як вид пізнавальної діяльності) являє собою вже не педагогічне явище, а гносеологічне і виступає специфічною формою навчального й наукового пізнання. Самостійна робота в системі навчального процесу повинна

розглядатися і як засіб навчання, і як форма навчально-наукового пізнання [7].

Отже, для належної організації самостійної роботи студентів важливо адекватно осягнути її місце і роль в системі ЗВО навчання. Також важливо зрозуміти, що прогрес у вихованні і навчанні неможливий без самостійної роботи, яка є вельми важливим чинником, що формує й розвиває певні навички розумової й мисливої діяльності, розвиває творчий потенціал студентів, реалізує їх резерви, закладає фундамент професіоналізму майбутніх спеціалістів. Але треба пам'ятати, що самостійна робота буде ефективнішою при використанні різних форм, видів та методів організації самостійної роботи.

#### Список літератури

1. Ванжа Н.В. Управление самостоятельной работой студентов при изучении теоретического материала // Дидактика математики: проблемы і дослідження: Міжнародний збірник наукових робіт. –Донецьк, 2004.- Вип.16.–с.24-32.
2. Данилов М.А. Самостоятельная работа учащихся. М.: Педагогика, 1960. 101с.
3. Дидусь Н.И. Формирование самостоятельности как профессионально значимого качества личности будущего учителя. – Автореф.дис...канд. пед. наук.- К., 1988.-23с.
4. Довженко О.Б., Шатуновский В.Л. Современные методы технологии обучения в техническом вузе: Метод. пособие. – М.: Высш. шк., 1990. – 191с.
5. Євдокимов В.І., Покроєва Л.Д., Агапова Т.П., Луценко В.В. Самостійна робота студентів (навчальний посібник). Х.: ХДПУ ім. Г.С. Сковороди, 2004. 140с.
6. Педагогика вищої школи: Навч. посібник / І.О. Бартенева, І.М. Богданова, І.В. Бужина, та ін. Одеса: ПДПУ ім. К.Д. Ушинського. 2002. – 344с.
7. Кочина М.Л., Сайковская Л.Ф. Атоматизированный комплекс для диагностики функционального состояния пользователей ПК. Всеукраинский

межведомственный научно-технический сборник «РАДИОТЕХНИКА». 2006г. №146. С.49-54.

8. Солдатенко М.М. Методологичны аспекти організації самостійної пізнавальної діяльності студентів // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2002. - Вип.2(6).-с. 24-30.

9. Tkachenko I.V. Theoretical aspects of development of social activity of students in technical university // New Challenges and Threats in Science. Abstracts of the 11nd International scientific and practical conference. Pegas Publishing, Canada. 2020. The 11th International scientific and practical conference “New Challenges and Threats in Science” (November 16-17, 2020) Pegas Publishing, Canada, Vancouver. 2020. 200 p. Pp 27-32.

10. Фіцула М.М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2002.– 528 с.

**І.В. Толстов**

(УкрДУЗТ), м. Харків

## **ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ДИСЦИПЛІН В УкрДУЗТ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19**

Сьогодні ми спостерігаємо суттєву трансформацію освіти в тісному її зв'язку з усіма соціальними інститутами, внутрішні метаморфози в середині соціальних інституцій, які обумовлені розповсюдженням пандемії COVID-19, яка спричинила прискорення процесу переведення освітнього середовища з-під даху аудиторій в світ дистанційного навчання: навчання з використанням інформаційно-комунікативних технологій, що забезпечують інтеракцію між викладачем і студентами, організацію самостійної роботи з матеріалами інформаційної мережі тощо.

Засоби дистанційної освіти поступово стають новою моделлю освітньої комунікації, віртуальна реальність стає одночасно і своєрідним простором, і засобом творіння буття, в якому ми всі перетворюємося на єдину спільноту,